

DOE OPEN DIE KERK!

De schulp uit

Allerwegen kan men vernemen, dat er meer dan in de afgelopen halve eeuw openheid komt voor vragen rond geloof en levensbeschouwing. Generaties van kerkverlaters, die de kerk van hun jeugd overlaadden met verwijten, worden afgelost door zoekende jongeren, die nieuwsgierig zijn naar de zin en bedoeling van het leven op deze wereld. Weliswaar levert dat geen massale toewending naar de traditionele kerken op. Maar belangstelling voor wat kerken en andere geloofsgemeenschappen te bieden hebben neemt bij velen (niet allen) eer toe dan af.

Kerken hebben dikwijls de neiging gehad en hebben die vaak nog om in hun schulp te kruipen. De kerk, zo wordt vaak gezegd, is naar de rand van de samenleving geschoven. Gevolg: men koestert de eigenheid van de vertrouwde gemeenschap, heeft veel aandacht voor onderling pastoraat, voor verdieping van de spiritualiteit, voor een zorgvuldige liturgie. Echter, naar buiten treden, uit die schulp komen, zichzelf presenteren aan de omgeving in dorp of stad – daar is dikwijls geen visie op. Grote woorden als ‘apostolaat’ en ‘kerkelijke presentie’ zijn verstomd.

Toch is dat niet goed. Zeker niet in een tijd waarin meer openheid mogelijk is en aanvaard wordt. De schulp of schuilhut is zeker geen vrucht van bijbelse inspiratie. De gemeente van Christus is per definitie een open gemeenschap, die rekenschap wil afleggen van haar geloof en hoop.

Eén van de middelen om zich aan de samenleving te presenteren is de openstelling van het kerkgebouw buiten de kerkdiensten om. Dus ook en vooral in de week. Op gezette tijden moeten mensen zomaar binnen kunnen lopen. Om kennis te nemen van wat de kerk hun te bieden heeft.

Natuurlijk verstaan we onder ‘open kerk’ meer dan dat. De in de Protestantse Kerk in Nederland verenigde kerken werden tot hun vereniging niet het minst gemotiveerd door hun verlangen naar missionaire uitstraling. In deze katern bezinnen we ons slechts op één aspect van kerkelijke presentatie: *het open kerkgebouw*.

Een voorbeeld

Mij staat als illustratie voor ogen een mij goed bekende protestantse (tot nu toe hervormde) gemeente. Ze leeft in een stad die voor het gevoel van veel autochtone inwoners nog altijd een dorp is. Het dorp van vroeger stelde getalsmatig weinig voor.

Tot het begin van de vorige eeuw was het niet veel meer dan een vlek zonder veel betekenis. Het enige bouwwerk van allure was de gotische dorpskerk, opvallend imposant voor zo'n kleine plaats.

Het kleine dorp groeide in de 20^e eeuw uit tot een middelgrote gemeente van thans meer dan honderdduizend inwoners. Nederlanders en ook medelanders vulden de bevolking aan en bewonen de nieuwe, ruime wijken. Ook kerken werden gebouwd. Tegelijk groeide het aantal niet-kerkelijke bewoners van de stad.

Midden in het centrum staat nog steeds de monumentale kerk. Elke zondag zijn er kerkdiensten en de daar kerkende gemeente is nog steeds talrijk en trouw.

Maar in de week is de deur dicht. De kerk is gesloten. Een bord naast de toren deur vermeldt de historische bijzonderheden van het gebouw. Echter, zelfs naar een koster die een sleutel zou kunnen hebben om een belangstellende bezoeker binnen te laten, wordt niet verwezen. De kerk is potdicht. Zoals meestal protestantse kerken, in tegenstelling tot katholieke, in de week dicht zijn. Natuurlijk zijn er wel eens concerten, vooral op zomeravonden. En vanwege de goede akoestiek hebben koren er hun uitvoeringen, het jaar door. Maar daar moet je voor betalen. De kerkelijke gemeente nodigt dus geen gasten uit het kerkgebouw zomaar in de week binnen te komen en kennis te maken, met uitzondering van enkele weken in de zomervakantie. Dit voorbeeld is met vele aan te vullen, al zijn er ook heel wat goede uitzonderingen.

Monumenten

Nu denk ik niet dat elke kerk zich leent voor geregelde openstelling in de week. De meeste liggen niet in wijken waar zich veel publiek concentreert. Tal van protestantse kerken zijn gebouwd als echte 'hoorkerken' of 'preekkerken'. Ze staan volgestouwd met banken en ruimte voor andere presentaties dan kerkdiensten is er in feite niet. Het gaat mij om kerken die centraal gelegen zijn, meestal in het hart van dorp of stad, veelal van monumentaal karakter, waarin naast banken of stoelen veel nevenruimten zijn. In veel van die kerken kan men historische pronkstukken vinden, interessant om te bekijken. In andere vindt men die niet, maar is de ruimte op zichzelf al indrukwekkend genoeg en geschikt voor momenten van bezinning en devotie. Overigens zijn er in de vorige eeuw hier en daar prachtige moderne kerken gebouwd, die zich door ligging en indeling in principe heel goed lenen voor presentaties buiten de kerkdiensten.

Uiteraard zijn er in ons land zeer bekende en bezienswaardige kerkgebouwen, die al jaar en dag openstaan voor bezoekers in de week. Meestal wel tegen betaling. Men denke bijvoorbeeld aan de historische kerken in Amsterdam, Alkmaar, Delft, Leiden, Utrecht, Groningen, Deventer, Zutphen e.d.

Sommige van deze kerken zijn aan de eredienst onttrokken en worden gebruikt voor multifunctionele activiteiten. Andere worden nog altijd (mede of uitsluitend) voor de erediensten gebruikt en de kerkgemeenten zijn er met hun informatie dikwijls nadrukkelijk aanwezig. Zo viel ik op een zaterdag in een meditatieve samenkomst in de Lebuinuskerk te Deventer en hetzelfde maakte ik mee in de Abdijkerk in Middelburg.

Wie op internet de websites van veel gemeenten bezoekt kan overal in het land gegevens vinden over openstelling van kerken in de week. Toch zijn er te veel gemeenten met daarvoor geschikte kerken, die hun deuren gesloten houden. Ik pleit er voor, dat zoveel kerken als mogelijk is hun centrale en bezienswaardige kerkgebouwen benutten om zich te presenteren aan het publiek.

Presentaties

Waar valt aan te denken bij openstelling en presentaties vanuit de kerkgemeenschappen? Daar waar men dit praktiseert is dikwijls sprake van grote vindingrijkheid en creativiteit!

Ik vond – uiteraard, zou ik zeggen – in veel kerken inloop–orgelbespelingen aangekondigd. Ons land kent vele honderden klankrijke orgels en men hoeft niet altijd een gerenommeerde organist beschikbaar te hebben om mensen te laten genieten van orgelmuziek. Overigens een oud gebruik: in de 17^e en 18^e eeuw konden in de steden van ons land vaak overdag de kerk in- en uitlopen terwijl de stadorganist zijn instrument bespeelde ten gerieve van het volk.

Ook plaatselijke koren en muziekgroepen krijgen hier en daar een kans zich te laten horen, eenvoudigweg op een zaterdag, in de centrale kerk, voor een gehoor dat zomaar binnenloopt.

Maar kerken kunnen ook kleine stilteplekken inrichten voor persoonlijke bezinning, gebed of bijbellezing. Men richt een geschikte hoek in, daar ligt een bijbel ter lezing, een dagboek met een sprekende tekst, met een kaars, een paar stoelen, wellicht een knielbank. Gelegenheid tot 'devotie', een beetje lijkend op de katholieke praktijk, maar met protestantse inkleuring.

Verscheidene kerkenraden hebben ontdekt, dat een verbinding tot stand te brengen is met kunstenaars, die de kerkruijnte voor een tijdlang kunnen 'aankleden' met kunstzinnige exposities.

Wanneer de historie van de stad of het dorp, en vooral ook van het kerkgebouw, daartoe de mogelijkheden biedt, kunnen gasten worden rondgeleid en gegidst langs de bijzonderheden die het gebouw bezit. Informatieboekjes en kaarten zijn daarbij onmisbaar. Vorig jaar bezocht ik een kerk in Duitsland, waar ik voor enkele euro's een schitterend geïllustreerd boekje kocht over de kerk- en stadsgeschiedenis. Belangwekkend!

Kerkelijke presentie

Ik pleit er voor, dat in zo'n centrale kerk in stad of dorp mensen *alle informatie* kunnen vinden over het kerkelijk en christelijk leven in de woonplaats. Niet alleen over kerkdiensten, maar ook over pastorale en diaconale activiteiten, over wat er aangeboden wordt door de kerken in die plaats aan toerusting, jeugd- en jongerenwerk, ouderenzorg, maatschappelijke dienstverlening enzovoorts. In veel gemeenten is dat ontzaglijk veel. De kerken hoeven zich niet te schamen. Ze hebben heel wat in huis en willen dat graag delen met belangstellende mensen. Laat dat op creatieve wijze zichtbaar worden, op gezette tijden, in het centrale kerkgebouw, kenbaar voor iedereen die binnenstapt.

Uiteraard vraagt dit alles om organisatie en, vooral, om betrokken mensen die zich voor dergelijke presentaties beschikbaar willen stellen. Ook daar hebben we weer, als altijd, vrijwilligers voor nodig. Een kerk openstellen zonder dat er mensen zijn die toezicht houden en informatie geven is tegenwoordig absoluut onmogelijk. Toch leert de praktijk dat er ook voor deze activiteit weer mensen zijn, die dit leuk vinden en zich ervoor in willen zetten.

Een kerkgebouw als bedoeld in deze overwegingen wordt gewoonlijk gebruikt door één kerkelijke gemeente of wijkgemeente. De informatie die ik bedoel is echter veel breder dan inlichtingen over die ene wijk of kerkgemeente. Complete informatie veronderstelt de breedst mogelijke context en is dus oecumenisch van aard. Het gaat om optimale informatie voor vragende mensen over alles wat er in de burgerlijke gemeente beschikbaar is aan kerkelijk leven in de ruimste zin des woords.

Doelgroep

De vraag kan gesteld worden voor welk publiek deze kerkelijke presentie bestemd is. Men denkt misschien al te vanzelfsprekend aan toeristen. Dat zal ook in veel gevallen zo zijn. Elke gemeente is echter geen toeristenplaats. Ik denk wel degelijk ook aan dorps- of stadgenoten, die de kerk zo niet kennen, maar wel eens meer van godsdienst en kerk zouden willen weten. Voor hen dienen we beschikbaar te zijn. Het mocht eens leiden tot een diepere kennismaking, het begin van een relatie met de Here God en zijn Woord.

Wie iets wil ondernemen inzake het gebruik van centrale en/of monumentale kerkgebouwen, kan ook advies verkrijgen bij organisaties die daarvoor geëigend zijn. Te denken valt aan de regionale stichtingen 'Oude Kerken', aan de Stichting 'Von Himmel hoch' of aan de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

(Bureau VBMK Coehoornsingel 14, 9711 BS, Groningen.e: info@vbmkn.nl)

Gepubliceerd als katern in Ouderlingenblad nov.2004